

מתניתין:

האשה שנדרה בנזיר, והיתה שותה ביין ומטמאה למתים שהיא אסורה בהם, הרי זו סופגת את הארבעים.⁽¹⁾

הפר לה בעלה את נדר נזירותה, והיא לא ידעה שהפר לה בעלה, ונתכוונה לאיסור והיתה שותה ביין ומטמאה למתים, בכל זאת אינה סופגת את הארבעים, כי אף שהיא נתכוונה לעשות איסור, הרי עלה בידה דבר היתר.

רבי יהודה אומר:

אם אינה סופגת את הארבעים כלומר: אם אין בה חיוב מלקות ארבעים של תורה, בכל זאת הרי היא סופגת מכת מרדות מדרבנן מפני שנתכוונה לאיסור.⁽²⁾

אפילו תימא בדקתני כברייתא "שניהם אסורין", ולהשמיענו באה הברייתא שאינו יכול להפר את שלה כי "בעל מיעקר עקר" ונמצאת אף נזירותו בטילה, ואינו יכול לחלל את דיבורו משום "לא יחל דברו"⁽¹³⁾ —

ודקשיא לך: אם כן למה שנינו במשנתנו: מיפר את שלה ושלו קיים! ? אימא לך: אין דומה נידון משנתנו לנידון הברייתא, כי הברייתא מיירי כגון דאמר לה בפירוש: "הריני נזיר אם⁽¹⁴⁾ את", דקא תלי נדרו בנדרה [ואם כן תלה בפירוש את נדרו בנדרה].

ומתניתין מיירי כגון דאמר לה בלשון שאלה: "הריני נזיר ואת" — מאי? ולא תלה את נדרו בנדרה, ומשום הכי מיפר את שלה, ושלו קיים.

כג-א

אינה סופגת את הארבעים", לכן שנינו ברישא "סופגת את הארבעים", והסיפא נצרכה כדי להשמיענו, שאף על פי שנתכוונה לאיסור, מכל מקום אינה לוקה, כן כתבו התוספות כאן [ונדפס לעיל כ ב; וראה בתוספות לעיל כא ב ד"ה לעולם, שכתבו בנוסח אחר קצת, ראה שם]. אלא שבגמרא שם מבואר, דכל זה אם תמצי לומר ש"בעל מיעקר עקר", אבל אם בעל "מיגז גיז" וכמסקנת הגמרא שם, יש לפרש את המשנה שהיא עוסקת במי שהיפר לה בעלה, וקא משמע לן שהבעל "מיגז גיז" ולכן סופגת היא את הארבעים, וכן פירשו הרמב"ם והרע"ב בפירוש המשניות, וב"באר משה" תמה על התוספות מכת זה.

"מיפר את שלה ושלו קיים", ולהשמיענו שבעל "מיגז גיז", ולכן אף שזוירותה הופרה, מכל מקום נזירותו קיימת; "ארזי הלבנון" בשם מפרשים.

13. הקשה ב"משנה למלך" [גדרים יג ד]: אם כן נמצא שאב"י סובר בעל "מיעקר עקר", וזה הוא נגד מסקנת הגמרא לעיל [כב א] שהבעל "מיגז גיז"? וראה מה שביאר שם ומה שכתב ב"באר משה".

14. כן נראה הגירסא מדברי התוספות, "ארזי הלבנון" בשם "כתר תורה".

2. התוספות [נדפסו בתחילת הפרק] הביאו, שמכת מרדות היא בלי מנין אלא מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שמקבל עליו; וכתבו

1. בגמרא לעיל כא ב נתבאר, שמשנה שאינה צריכה היא, ולא נכתבה אלא אגב ששנינו בסיפא: "היפר לה בעלה והיא לא ידעה שהיפר לה בעלה והיתה שותה ביין ומטמאה למתים

גמרא:

כיוצא בדבר אתה אומר, וכן אתה למד קל וחומר מהאמור בפרשת "אשם תלוי" הבא על הספק:

תנו רבנן:

א. מי ששגג בדבר שחייב עליו כרת, כגון שחשב על חלב שהוא שומן ואכלו, ונתברר שחלב הוא, הרי הוא חייב חטאת.

כתיב: [במדבר ל יג] "ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו, כל מוצא שפתיה לנדריה ולא יסר נפשה לא יקום, **אישה הפרם וה' יסלח לה**" –

ב. ואם לא נודע לו בודאי שחלב היה אלא שנסתפק לו אם חלב הוא או שומן, הרי זה מביא אשם תלוי כדי להגן עליו מן היסורים, עד שיוודע לו בוודאי אם חלב היה או שומן, ואם חלב היה יביא חטאת.

כמה הכתוב מדבר שהיא צריכה סליחה: **באשה שהפר לה בעלה** את נזירותה, **והיא לא ידעה** שהיפר לה⁽³⁾, ועברה על נזירותה **הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה**.

ג. דעת רש"י והתוספות בכריתות דף יז, שאין חיוב אשם תלוי אלא במי שבשעת האכילה היה סבור ששומן הוא, אבל אם נסתפק לו כבר בשעת האכילה שמא חלב הוא אין לו כפרה באשם תלוי; ויש ראשונים שחולקים על זה וסוברים שאף באופן זה יש לו כפרה באשם תלוי.⁽⁴⁾

וכשהיה מגייע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה **בוכה**, ואמר:

ד. נחלקו תנאים בחיוב אשם תלוי, אם חייבה התורה אפילו כשהספק הוא על

ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר שהוא איסור ועלה בידו בשר טלה שהוא היתר, וכאשה זו שנתכונה לאיסור ועלה בידה היתר, **טעון הוא כפרה וסליחה** –

המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ואף עלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה שטעון הוא כפרה וסליחה.

פסוק ט] "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה, וה' יסלח לה"; ובפירוש הרא"ש תמה למה לא הביאו ממקראות אלו, ועוד למה לי שלש מקראות, וראה מה שביאר שם.

התוספות, שמספקא לרבי, אם אף כאן היא לוקה כן, כי אפשר שהיות והיא לוקה על מה שעברה, שמא דוקא ארבעים ולא יותר כמלקות של תורה, ולא אמרו שמכין אותו עד שתצא נפשו אלא כשאין רוצה לקיים; ולפי הצד שהיא סופגת ארבעים מדרבנן, צריך לפרש את לשון המשנה "אם אינה סופגת את הארבעים" על דרך שנתבאר בפנים.

וראה ברש"י על התורה שהביא מהספרי דרשה דומה על הפסוק "וד' יסלח לה כי הניא אביה אותה".

3. א. שאם ידעה למה צריכה היא סליחה וכפרה לכפר, תוספות.

4. א. ברש"י שם יז ב ד"ה אכל, כתב את הטעם משום שמזיד הוא, ולפי טעם זה אף חטאת אינו מביא לכשיודע לו שחלב היה; והתוספות שם [יז א ד"ה ספק] כתבו את הטעם משום שאינו

ב. מצינו בפרשת מטות בפסוק קודם, בענין הפרת האב לנדרו בתו [ל ו]: "וה' יסלח לה כי הניא אביה אותה", ומצינו עוד פסוק קודם: [שם

חתיכה אחת אם חלב או שומן היא, [והוא נקרא: "חתיכה אחת"], או שלא חייבה התורה, אלא אם כן ודאי חלב ושומן לפניו, והספק הוא אי זה חלב ואיזה שומן, [והוא נקרא "חתיכה משתי חתיכות"]; ובגמרא כריתות יז ב נחלקו האמוראים בטעם החילוק.

כתיב: "ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו. והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן" —

והרי אתה למד: ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה שהיה סבור בשעת אכילתו

שהיתר הוא, ועלה בידו בשר חזיר כגון שעלה בידו חתיכה, ספק של שומן היא ספק של חלב היא אמר קרא: "ונשא עונו".

מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה! (5)

איסי בן יהודה אומר:

"ולא ידע ואשם ונשא עונו", ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר, כגון שנודע לו שהיו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת ולא ידע אם חלב או שומן — אמר קרא: "ונשא עונו". (6)

"שב מידיעתו", ולפי זה אפשר שאינו פטור אלא מאשם תלוי, כיון שאינו שב מכח ידיעת הספק, אבל מחטאת לכשיודע לו שחלב היה, הרי הוא חייב, כי מידיעת ודאי הרי הוא שב; ודעת רבינו יונה בשיטה מקובצת כתובות כב ב, שאף באופן זה הוא חייב אשם תלוי, וכן מוכח מדברי המפרש בסוגייתנו; ויתבאר עוד מזה בהערות בהמשך הענין.

5. א. דעת התנא קמא של הברייתא היא, שחייב אשם תלוי בא אפילו על חתיכה אחת "וזה הוא שאמר: "כגון חתיכה ספק של חלב ספק של שומן".

ב. אין להוכיח מלשון הברייתא "מה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה" שחייב אשם תלוי הוא באופן שהיה חושב בשעת האכילה שהוא היתר, ולא שהיה ספק בידו [ולהוכיח כדעת רש"י ותוספות]; כי אף החולקים מודים שגם בכי האי גוונא חייב הוא, ולענין מה שאנו באים ללמוד, עדיף לברייתא ללמוד ממי שחטא חטא קל שהיה טועה לומר שהוא שומן, ולא ממי שהיה לו ספק בשעת אכילתו.

ב. דברי הגמרא צריכים ביאור, כי מה יש ללמוד מאשם תלוי שאין ללמוד מחטאת, והרי הן החטאת והן האשם טעם החיוב אחד הוא: שאכל בשר חזיר וחשב שהוא בשר טלה, אלא שהחטאת היא כאשר ודאי עלה בידו בשר חזיר, והאשם הוא כאשר ספק הוא בידו.

ובפשוטו צריך לומר שלהחמיר הענין באה הברייתא, שאנו רואים מאשם תלוי שהחמירה התורה כל כך על השוגג שהוא צריך כפרה, עד שחייבתו התורה אפילו כשאין הדבר ברור לו שעשה עבירה כלל; או אפשר שכוונת הברייתא היא, משום שלשון "ונשא עונו" לא מצאנו אלא באשם תלוי ולא בחטאת.

6. א. כתבו התוספות, שלדעת איסי בן יהודה, אם לא היתה אלא חתיכה אחת אינו חייב אשם תלוי דבעינן "חתיכה משתי חתיכות"; וראה בזה ב"קרבן אורה" בד"ה ואי.

ב. בתוספות שלפנינו כתוב: "איסי בן יהודה אומר ולא ידע ואשם ונשא עונו", ומהר"ב נרשבורג הגיה בדבריהם "והוא לא ידע ואשם ונשא עונו" והוא אותו מקרא שהביא תנא קמא,

מתחילה להיתר] שהיה חושב בשעת אכילתו שהוא של שומן⁽⁹⁾ לא בעי סליחה וכפרה.

קא משמע לן!

ואי איתמר הדא היינו אשם תלוי, משום דאפשר איכא איסורא, אבל אשה דהפר לה בעלה, דודאי היתרא הוא, הייתי אומר שלא תיבעי כפרה וסליחה.

ואי איתמר הני תרתי — כלומר: אשה שהיפר לה בעלה ואשם תלוי בחתיכה אחת — הוה אמינא:⁽¹⁰⁾

הני תרתי הוא דסגי לתון בכפרה וסליחה [שני אלו בלבד די להם בסליחה וכפרה] משום דלא "איבעי איסורא", לא נקבע כאן איסור ודאי.

חמתכוון לעלות בידו בשר הזיר ועלה בידו בשר הזיר, על אחת כמה וכמה!

על דבר זה ידו [לשון: "על זה היה דוה לבנו"] הדווים [שיש להם לב לדוות].⁽⁷⁾

ומפרשינן: וכל הני — שלושת האופנים שנזכרו לעיל — למה לי?!

צריכינן!⁽⁸⁾

דאי תנא גבי אשה שהפר לה בעלה ולא ידעה שהיא צריכה סליחה וכפרה, הייתי אומר: התם הוא דבעיא כפרה וסליחה, משום דמעיקרא לאיסורא איכוון [שנתכוונה בתחילה לאיסור].

אבל כשעלה בידו חתיכה ספק של חלב ספק של שומן, דלהיתירא איכוון [שנתכוין

כן הכל הוא צריכותא על הפסוקים, וכן מפורש בלשון הרא"ש].

9. וכדאיתא בבבלי: "מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה".

10. כתב ב"קין אורה" ד"ה ואי: ויש לדקדק בהך צריכותא דחתיכה אחת ושתי חתיכות, דעל כרחך לאו אקרא קאי, דהא ליכא בתרוייהו אלא חד קרא; וצריך לומר דקאי על איסי בן יהודה דמה הוסיף בזה דמוקי לקרא בשתי חתיכות; לזה משני, דקא משמע לן דסגי בסליחה וכפרה אפילו בשתי חתיכות, ותמה מזה על התוספות, שכתבו, דאיסי בן יהודה סובר "דבעינן" חתיכה משתי חתיכות, אלא כוונת איסי בן יהודה לומר ש"אפילו" בחתיכה משתי חתיכות מתכפר לו, ראה שם.

ואולם גם לפי מה שביאר צריך ביאור: הרי איסי בן יהודה לא בא ללמד דיני אשם תלוי שהוא מכפר אפילו בחתיכה משתי חתיכות, שזה

וכן הבין ב"קין אורה"; ואולם הרא"ש מפרש ששתי מקראות הן, אך בפשוטו התוספות לא סבירא להו כן, דלפי זה אף איסי בן יהודה מודה שחייב אף על חתיכה אחת וזה הוא המקרא הראשון, אלא שהביא מקרא מיוחד על שתי חתיכות, והרי התוספות כתבו שאיסי בן יהודה סובר שאינו חייב אלא על חתיכה משתי חתיכות, ואולם ראה מה שכתב ב"אורח מישור".

7. א. רש"י קדושין פא ב.

ב. כתבו התוספות בדרך רמז: "ידו" ראשי התיבות "ידע ואשם ונשא".

8. ביאר ב"קין אורה" ד"ה ואי, דהצריכותא הראשונה [בין הפרה ואשם תלוי] היא על הפסוקים למה נצרכו, והצריכותא מחתיכה אחת לשתי חתיכות היא לבאר מה בא איסי בן יהודה להוסיף, ראה שם, והובאו דבריו לקמן בהערה; [ואולם לדעת הרא"ש — שהובא לעיל — המפרש שאיסי בן יהודה למד ממקרא אחר, אם

משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן ואכלום כדי לילך בדרכי ה', אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה.

זה שאכלו לשום מצוה עליו הכתוב אומר: "וצדיקים ילכו במ", וזה שאכלו לשום אכילה גסה, עליו הכתוב אומר: "ופושעים יכשלו במ".⁽¹²⁾

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן:

וכי להאי — לזה שאכלו לשום אכילה גסה — "רשע" קרית ליה [רשע] אתה קורא אותו] כלומר: וכי פושע הוא! ?

אבל שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן דאיכבע איסורא,⁽¹¹⁾ הייתי אומר דלא סגי ליה בכפרה וסליחה.

קא משמע לן דלא שניא [אין הבדל ביניהם], ובכולם יש לו סליחה וכפרה.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב "כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ" ומשמעות הכתוב היא, שהצדיק והפושע הולכים שניהם בדרך ה', ובכל זאת הפושע נכשל בו?

אז אין לו כפרה, וסברא זו צריכה ביאור, כי מה איכפת לן אם אחר שאכל נסתפק לו על "חתיכה אחת", לבין אם נסתפק לו על "חתיכה משתי חתיכות", והרי הוא לא ידע מכל זה בשעת אכילתו, ולמה לא ייסלח לו?! וראה ב"קרבן אורה" ד"ה ואי.

ועוד, הרי אם נודע לו בודאי שאותה חתיכה שאכל היתה של חלב הרי יש לו כפרה שמביא חטאת, ואטו נאמר שאם נודע לו שאחת מהחתיכות היתה של חלב אז אין לו כפרה?! וראה ב"קרבן אורה" ד"ה ואכתי.

ואולי יש לפרש, שהוא ידע שיש לפניו שתי חתיכות אחת של חלב אחת של שומן, והוא טעה וחשב שהחתיכה שאוכל היא של שומן, והיה מקום לומר שהיות וידע הוא שיש כאן אחת של חלב, יותר היה צריך ליהזר ולבדוק שמא זו היא של חלב.

12. בפשוטו נראה, שאפילו אם נאמר שהאוכל לשם אכילה גסה לא קיים את מצות ה', משום זה לבד אין שייך לקרותו "ופושעים יכשלו במ", כי הלשון משמע שלא די שלא הלך בדרך ה' אלא אף נכשל בה.

[והיה מקום לפרש על פי מה שכתבו

אינו הנידון כאן, אלא הנידון הוא ללמוד מחיוב אשם תלוי למי שנתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, ולענין זה הרי אין מוסיף איסי בן יהודה במה שלמד מחתיכה משתי חתיכות, כי אדרבה יותר יש ללמוד מחתיכה אחת שעשה עולה קטנה, מאשר ללמוד מחתיכה משתי חתיכות שעשה עולה גדולה יותר, וצריך תלמוד.

11. פירש המפרש "דכמזיד דמי", והיינו שהמפרש סובר כדעת אותם ראשונים שמביא אשם תלוי אפילו אם כבר נסתפק לו בשעה שאכל אם חלב או שומן הוא, ואפילו היו לפניו שתי חתיכות ואכל אחת מהן אף שידע שאחת מהן היא אסורה לו, וזה דומה למזיד ומכל מקום די לו באשם, [וצריך ביאור לשיטתו האיך יפרש את לשונו של איסי בן יהודה: "מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה" דמשמע שהוא היה מתכוין להיתר! ?].

ואולם לדעת רש"י ותוספות, שאם נסתפק לו בשעת אכילה אינו מביא אשם תלוי, אם כן בהכרח שכוונת הגמרא היא, שרק אם לא נודע לו שהיתה שם בודאי חתיכה של איסור אז יש לו כפרה, אבל אם נודע לו אחר האכילה שהיו שם שתי חתיכות והאחת היתה ודאי של איסור

אנן קאמרינן חדא דרך, כלומר: הפסוק מדבר על צדיק ופושע ההולכים באותה דרך, הצדיק הולך והפושע נכשל, ואילו הכא – במשל – הולכים הם בשני דרכים, זה בא על אשתו וזה בא על אחותו!?

כתיב [בראשית יט ל]: ויעל לוט מצוער [אחר הפיכת סדום] וישב בהר ושתי בנותיו עמו וגו', וישב במערה הוא ושתי בנותיו. ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן, ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ [סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול]. לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו, ונחיה מאבינו זרע. ותשקין את אביהן יין בלילה הוא, ותבוא הבכירה ותשכב את אביה, ולא ידע בשכבה ובקומה. ויהי ממחרת, ותאמר הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש את אבי, נשקה את אבינו יין גם הלילה ובואי שכבי עמו ונחיה מאבינו

והרי נהי דלא עביד מצוה מן המובחר משום שאכלו "אכילה גסה", פסח כלומר: מצות פסח מיהא קא עביד [הרי עשה!]? (13)

אלא: משל לשני בני אדם, זה אשתו ואחותו עמו וזה אשתו ואחותו עמו, לזה שנתכוין לאשתו נזדמנה לו אשתו מפני שנתכוין לדבר מצוה, ולזה הרשע שנתכוין לאחותו נזדמנה לו אחותו. (14)

זה שנזדמנה לו אשתו עליו הכתוב אומר: "וצדיקים ילכו בם".

וזה שנזדמנה לו אחותו, עליו הכתוב אומר: "ופושעים יכשלו בם".

ומקשינן עלה: מי דמי ענין זה לאמור בפסוק!?

את הפסוק במי שאכל אכילה גסה שאינה אכילה כלל!?! ראה מה שהביא בזה ב"ארוי הלבנון" אות נג, והביא בציונים אות יח שהרא"ש אכן דחה דברי רבינו תם מכח קושיא זו.

ב. רבינו עקיבא איגר ציין לדברי ה"טורי אבן" בראש השנה כט א, שהקשה: מדאמר רבי יוחנן: "אחד אכלו לשום מצוה", אם כן משמע שהשני לא אכלו לשום מצוה, ואם כן הרי לדעת ריש לקיש עצמו [פסחים קד א] "מצוות צריכות כוונה", ואם כן הרי פושע ורשע הוא; וראה מה שייסד שם מכח זה, הובאו דבריו בקיצור ב"ארוי הלבנון" אות נא; וראה עוד ב"בית הלוי" חלק ג סימן נא אות ג, מה שכתב ביישוב קושיית ה"טורי אבן".

14. נתבאר על פי מהרש"א בהוריות י', ראה שם.

האחרונים – ראה "בית הלוי" חלק ג סימן נא אות ג – שמלבד המצוה על הגברא לאכול מן הפסח, עוד יש מצוה על הקרבן שיתאכל, ונמצא שאם אוכל לשם אכילה גסה, אם כן גרם שלא נתקיים דין הקרבן שיתאכל, וזה הוא "ופושעים יכשלו בם", שהרי זה כמי שהפסיד את הקרבן; אלא שיש להסתפק אם לענין מצות הקרבן שיתאכל, יש חסרון במה שאוכלו לשום אכילה גסה, ראה שם היטב ב"בית הלוי".

ואולם בטורי אבן ראש השנה כט א נראה שאם לא קיים את מצות ה' אף זה נקרא "ופושעים יכשלו בם", ראה שם.

13. א. ביארו התוספות בשם רבינו תם: "אכילה גסה" האמורה כאן, היינו שאין נפשו קצה באוכל, אלא שאינו רעב לאכול לתיאבון; אבל אם נפשו קצה באוכל אין זו אכילה כלל. ואם תאמר: אם כן למה לא פירשה הגמרא

"את עיניו", כמו שנאמר [שופטים יד] אצל שמשון: "וירד שמשון תמנתה וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים. ויעל ויגד לאביו ולאמו וגו' ועתה קחו אותה לי לאשה. ויאמר לו אביו ואמו, האיך בבנות אחיך ובכל עמי אשה, כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים. ויאמר שמשון אל אביו, אותה קח לי, כי היא ישרה בעיני". (16)

"וירא", כמו שנאמר: [בראשית לד ב]: "וירא אותה — את דינה בת יעקב — שכב בן המור החזי נשיא הארץ ויקח אותה וישכב אותה ויענה".

"את כל ככר הירדן", כמו שנאמר [משלי ז]: "כי בעד אשה זונה בעד ככר לחם".

"כי כלה משקה", כמו שנאמר [הושע ב]: "אלכה אחרי מאהבתי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקוי".

ואכתי מקשינן: אף שלוט בעל עבירה הוא, והא מינס אנים [אנוס היה] במעשה זה, ואיך אתה קורא אותו "פושע"?!?

ומשנינן: תנא בכרייתא משום רבי יוסי בר רב חוני: למה נקוד על וי"ו "ולא ידע בשכבה" ובקומה" של בכירה?

זרע. ותשקין גם בלילה ההוא את אביהן יין, ותקם הצעירה ותשכב עמו, ולא ידע בשכבה ובקומה.

אלא: משל ללוט ושתי בנותיו עמו, הן — הבנות — שנתכוונו לשם מצוה ליישב את העולם, עליהן הכתוב אומר: "וצדיקים ילכו בם".

ואילו הוא שנתכווין לשום עבירה, עליו הכתוב אומר: "ופושעים יכשלו בם". (15)

ומקשינן: ודילמא הוא — לוט — נמי לשום מצוה איכוין, שהרי לא מצינו שהיה שטוף בזימה!?

אמר רבי יוחנן:

אכן שטוף היה בזימה, כי כל הפסוק הזה — [בראשית יג י] "וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה וגו'" — על שם עבירה של עריות נאמר:

"וישא לוט", כמו שנאמר [בראשית לט ז] במעשה אשת פוטיפר ויוסף הצדיק: "ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי".

15. א. בהמשך הענין מקשה על כך הגמרא: הרי היה אנוס!?

ב. ביארו התוספות, שאפילו למאן דאמר [סנהדרין נח ב] גוי מותר בבתו, מכל מקום כבר פירשו האומות את עצמן מעריות בדור המבול, והראיה שהוצרכו להשקותו יין, תוספות שבעין יעקב.

16. צריך ביאור למה לא הביא מאותו מקרא "ותשא אשת אדוניו את עיניה"; וראה במדרש רבה לך לך מא ז, שלא הובא שם הקטע "את עיניו וכו'".

ג. ב"עיון יעקב" ביאר שכל הדוגמאות שהביאה הגמרא שייך בהם לשון "דרכי",

“עז”, והיינו קשה כצור] שפירש מאברהם שנקרא “צור”, שנאמר [ישעיה נא א]: “הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם”.

“ומדינים ככריח ארמון”:

שהטיל מדינים [מדנים] בינו ובין ישראל⁽¹⁾ ככריחין וארמון ככריחין שנועלים את הארמון, שהחיצונים אינם יכולים ליכנס לפנים, וכך אין עמוני ומואבי יכולים להתערב בישראל שנאמר: (2) “לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה”.

דרש רבא ואיתימא רבי יצחק:

מאי דכתיב [משלי יח א]: “לתארה יבקש נפרד וכל תושיה יתגלע”?

“לתארה — של עבירה — יבקש נפרד”: זה לוט שנפרד מאברהם וביקש תארה, וכמו

לומר: שבשכבה לא ידע, אבל בקומה ידע. (17)

ומאי הוי ליה למיעבד, והרי מאי דהוה הוה [ומה היה לו לעשות אחר שלא נודע לו אלא לאחר מעשה]?!?

ומשנינן: נפקא מינה, דלפניא אחרינא לא איבעי למישתי חמרא [לערב הבא לא היה לו לשתות יין].

(18) דרש רבא בענין לוט ושתי בנותיו:

מאי דכתיב [משלי יח יט]: “אח נפשע מקרית עוז

כג-ב ומדינים [כמו מדנים] ככריח ארמון”?

“אח נפשע מקרית עוז”:

[אח:] זה לוט בן אחיו של אברהם, שנפשע — פירש — מקרית עוז: “עוז” נדרש כמו

אל נא תהי מריבה ביני ובינך [וגו]. הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי וגו'. וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן וגו', ועל ידי כן נכשל בכנותיו, ונעשה ככריחים שנועלין את הארמון.

ב. מדברי הגמרא כאן ובהמשך הגמרא, נראה שעמון ומואב נאסרו על ישראל גם מטעם שנולדו מזנות, וראה במהרש”א בהוריות; ואלם ראה מה שכתב ב”ברכת ראש, הביאו ב”ארזי הלבנון” אות נט.

ג. רש”י במשלי פירש לפשוטו של מקרא: “אח נפשע מקרית עוז, יש אח נפשע מאחיו, ומאבד במרדו קרית עוז, כגון לוט באברהם, עשו ביעקב”.

2. בהוריות הגירסא היא: שנאמר וכו’.

17. ידיעה כל שהיא, והיה לו לחקור בדבר; יפה תואר; ויש גורסים “אבל בקומו ידע”, מלאכת יום טוב.

18. כמה דברים בהמשך הענין מתבארים על פי רש”י בהוריות י ב.

1. א. נתבאר על פי רש”י בהוריות; ובחידושי רבי מאיר שמחה הוסיף ש”החיצונים” היינו עמון ומואב אינם יכולים לבוא בישראל, אבל הפנימיים היינו ישראל, מותרים בעמונית ומואבית.

אבל התוספות משמע שה”מדינים” אינו בין לוט לבין ישראל, אלא:

על ידי ריב שהיה בין לוט ובין אברהם, כדכתיב בבראשית יג ז: [ויהי ריב בין רועי אברם ובין רועי מקנה לוט וגו’. ויאמר אברם]: